

جایگاه ترویج عدم خشونت و بردباری در روزنامه‌ها*

تحلیل محتوای مطالب مربوط به عدم خشونت، تساهل و مدارا در روزنامه‌های تهران

محمّد رضایی - ش. بهرامپور

اشاره:

در چند سال اخیر، بحث خشونت، بردباری و همچنین تساهل و تسامح یکی از بحث‌های روز بوده است و درباره آن مطالب زیادی در نشریات منتشر شده است. از این‌رو مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها در فصل بهار سال جاری در صدد برآمد تا تحقیقی درباره میزان و چگونگی انتشار آنها در روزنامه‌های کثیرالانتشار کشور انجام دهد. مقاله‌ای که پیش‌روی دارید، خلاصه و بازنویسی گزارش تحقیقی درباره جایگاه ترویج عدم خشونت و بردباری در روزنامه‌هاست که اخیراً از سوی مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها انجام شده است.

نتایج این تحقیق که مربوط به مطالب عدم خشونت، تساهل و تسامح در روزنامه‌های تهران در سال ۱۳۷۸ می‌باشد حاکی است که بیشترین مطالب مورد بررسی به ترتیب در روزنامه‌های خرداد، صبح‌امروز و اطلاعات آمده است و کمترین حجم مطالب در ابرار، رسالت و کیهان می‌باشد.

از نظر موضوعی، موضوعات قانون‌گرایی، گفت‌وگوی تمدن‌ها، نفی خشونت، آزادی و تضارب آراء، بیش‌از دیگر موضوعات توسط روزنامه‌ها مورد توجه و تأکید قرار گرفته است. همچنین از حیث دارا بودن تیتر در ارتباط با موضوع مورد بررسی در صفحه اول روزنامه‌های خرداد، صبح‌امروز، اطلاعات و همشهری به ترتیب در صدر قرار دارند.

نکته دیگری که در همین جا می‌توان به آن اشاره کرد این است که تنها روزنامه‌های صبح‌امروز، خرداد و

انتخاب، طرح‌ها و کاریکاتورهای درباره نفی خشونت در زمان مورد بررسی به چاپ رسانده‌اند.

طرح مسأله

دوم خرداد ۱۳۷۶ طلیعه‌ای در انقلاب اسلامی ایران است که همراه با آن شعارهایی چون «قانون‌گرایی»، «جامعه مدنی»، «آزادی مخالف» و «مدارا» به‌طور وسیعی در سطح حکومت مدنظر قرار گرفت. با پیروزی سیدمحمد خاتمی در انتخابات ریاست جمهوری دوم خرداد ۱۳۷۶ شعارهای مذکور به برنامه تبدیل شد و در دستور کار دولت قرار گرفت. چندی بعد در معرفی وزراء به مجلس از طرف رئیس‌جمهور برای اخذ رأی اعتماد، دیده شد که وزیر انتخابی خاتمی برای احراز پست وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سید عطاءالله مهاجرانی در پاسخ به بعضی ایرادهای نمایندگان و در دفاع از برنامه خود، به‌طور رسمی اذعان داشت که در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی سیاست «تساهل و تسامح» را پیشه خواهد ساخت و بدین ترتیب با اخذ رأی اعتماد ایشان از مجلس شورای اسلامی، تساهل و تسامح، برنامه وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی دولت خاتمی شد. به عسبابت دقیق‌تر، دولت جدید که قانون‌گرایی را سرلوحه کارهای خود قرار

داده بود از این پس داعیه‌دار نفی خشونت و ترویج تساهل و تسامح در جامعه شد. با اتخاذ این سیاست از سوی دولت و خصوصاً وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، بخش فرهنگ، جانی دوباره گرفته و حوزه‌های مختلف کتاب، مطبوعات، موسیقی، هنر و سینما فعال شد و آینده‌ای پرنشاط را برای کشور نوید دادند. یکی از حوزه‌هایی که بعد از روی کار آمدن دولت جدید بیش از دیگر حوزه‌ها فعال شد، مطبوعات بود. با شروع به کار دولت جدید، هیأت نظارت بر مطبوعات مجوزهای زیادی برای انتشار نشریات صادر کرد و بلافاصله بعد از چندی نشریات یکی پس از دیگری وارد عرصه فعالیت‌های فرهنگی شدند. در این هنگام، روزنامه‌های تازه انتشار یافته بیش از دیگر نشریات توجه موافقان و مخالفان را به خود جلب کردند. اکثر روزنامه‌های جدید که در نبود احزاب قدرتمند، علاوه بر وظیفه اطلاع‌رسانی، وظایف احزاب را نیز کم‌وبیش به‌دوش می‌کشیدند، آشکارا و در عمل به ترویج فرهنگ مدارا و بردباری، تساهل و تسامح و عدم خشونت پرداختند. همزمان با این جریان که عده‌ای در روزنامه‌ها و دیگر نشریات و همچنین بعضی‌ها با استفاده از تریبون‌های ویژه، به ترویج و تئوریزه کردن خشونت و فرهنگ عدم تساهل میادرت ورزیدند، مطبوعات تازه تأسیس، ترویج عدم خشونت و فرهنگ مدارا را سرلوحه کارهای خود قرار

دادند. اینها در لابه‌لای مطالب خود به تقبیح خشونت و عدم تحمل دگراندیشان و مخالفان، پرداخته و برای دگراندیشان و مخالفان، حقوقی برابر با دیگر شهروندان قائل شدند. قانونگرایی، ترویج قانون، نفی خشونت، ترویج فرهنگ بردباری و مدارا و تحمل دگراندیشان از مواردی بود که نشریات (جدید) بعد از دوم خرداد ۱۳۷۶ به آن اهتمام ورزیدند. اما این‌که نشریات مذکور چگونه و به چه میزان به این مسأله پرداخته‌اند، موضوعی است که این بررسی درصدد پاسخگویی به آن است. تحقیق حاضر به‌طور مشخص به این مطلب می‌پردازد که روزنامه‌ها (و نه صرفاً روزنامه‌های معروف به دوم خردادی) در انعکاس مطالب مربوط به نفی خشونت و ترویج بردباری و مدارا تا چه حد اهتمام ورزیده‌اند. از این رو این بررسی به‌طور عمده به دو محور می‌پردازد:

الف. میزان انتشار مطالب مربوط به ترویج فرهنگ عدم خشونت، بردباری و مدارا در روزنامه‌ها

ب. نحوه انتشار و انعکاس مطالب مربوط به ترویج فرهنگ عدم خشونت، بردباری و مدارا در روزنامه‌ها

عملاً این دو محور راهنمای نسبتاً کاملی برای شناسایی درجه اهمیت مطالب مربوط به ترویج فرهنگ عدم خشونت در روزنامه‌هاست. این دو ملاک به ما می‌گوید که نحوه انعکاس یک مطلب در روزنامه‌ها بیانگر اهمیتی است که دست اندرکاران روزنامه‌ها برای آن مطلب قائل هستند. این مسأله از نظر علمی ریشه در گسزیت‌نگری مطلب دارد و این‌که، گزیت‌نگران چه ملاک‌ها و معیارهایی را در انتخاب مطالب برای چاپ در نظر می‌گیرند. بنابراین انتخاب یک موضوع برای چاپ، نخستین مؤلفه در تشخیص میزان اهمیتی است که یک روزنامه (یا نشریه) برای یک موضوع یا واقعه قائل است. در واقع با این معیار می‌توان گفت، هرچه میزان انعکاس یک مطلب یا

■ دولت جدید که قانونگرایی را سرلوحه کارهای خود قرار داده بود داعیه‌دار نفی خشونت و ترویج تساهل و تسامح در جامعه شد.

■ یکی از حوزه‌هایی که بعد از روی کار آمدن دولت جدید بیش از دیگر حوزه‌ها فعال شد، مطبوعات بود.

موضوع در روزنامه بیشتر باشد، اهمیتی که روزنامه برای آن موضوع یا مطلب قائل است، بیشتر است.

د. مطالب مربوط به عدم خشونت، بردباری و مدارا در روزنامه‌ها چه تفاوت‌ها و شباهت‌هایی با یکدیگر دارند؟

هدف تحقیق

مهمترین هدف این بررسی، شناسایی مطالب مربوط به ترویج فرهنگ عدم خشونت، بردباری، تساهل و تسامح است. در واقع، این بررسی درصدد است تا با شناسایی مطالب مربوط به موضوع مورد بررسی در روزنامه‌ها، جایگاه مطالب مربوط به عدم خشونت، بردباری و تساهل و تسامح را در آنها نشان دهد. شناخت شباهت‌ها و تفاوت‌های مطالب مربوط به ترویج عدم خشونت، بردباری و مدارا در روزنامه‌ها از دیگر اهداف این بررسی است. به عبارت دیگر شناسایی میزان و نحوه انعکاس مطالب مربوط به عدم خشونت، بردباری و مدارا توسط روزنامه‌ها از جمله مواردی است که این بررسی به آن می‌پردازد.

روش تحقیق

برای بررسی مطالب مربوط به فرهنگ بردباری و مدارا، عدم خشونت و تساهل در روزنامه‌های کشور از روش تحلیل محتوا استفاده شد. برنارد برلسون، تحلیل محتوا را تکنیکی پژوهشی می‌داند که برای «توصیف عینی، منظم و کمی محتوای پیام‌های ارتباطی یا هدف تفسیر داده‌ها به کار می‌رود»^۱ فرد. آن کرلینجر نیز در تعریف تحلیل محتوا با افزودن واژه «کیفی» تعریف مشابهی به دست می‌دهد. وی تحلیل محتوا را «روشی برای مطالعه و تحلیل پیام‌های ارتباطی به صورت منظم، عینی، کمی و کیفی»^۲ معرفی کرده است. مطابق تعاریف فوق، در تحلیل محتوا، پژوهشگر، پیام‌های ارتباطی و محتوای ارتباط را به صورت کمی و منظم درآورده و سپس آن را تفسیر می‌کند.

جامعه آماری و نمونه مورد بررسی

جامعه آماری این بررسی، کلیه روزنامه‌های کثیرالتنشار منتشر شده در سال ۱۳۷۸ است. برای تعیین نمونه مورد

پرسش‌های اساسی تحقیق

مهمترین پرسش‌های این بررسی عبارتند از:

الف. ملاک و معیار گزینش مطالب مربوط به عدم خشونت، بردباری و مدارا در روزنامه‌ها چیست؟

ب. روزنامه‌ها به چه میزان مطالب مربوط به عدم خشونت، بردباری و مدارا در سال ۱۳۷۸ منتشر کرده‌اند؟ به عبارت دیگر، ترویج عدم خشونت، بردباری و مدارا در روزنامه‌ها چه جایگاهی دارد؟

ج. روزنامه‌ها در ترویج عدم خشونت، بردباری و مدارا چه تفاوت‌ها و شباهت‌هایی با یکدیگر دارند؟

بررسی ابتدا روزنامه‌های ذیل انتخاب شده و سپس از میان شماره‌های منتشر شده آنها در سال ۱۳۷۸ به‌طور تصادفی نمونه مورد نظر برگزیده شد. روزنامه‌های مورد بررسی عبارتند از: ایران، همشهری، کیهان، اطلاعات، رسالت، جمهوری اسلامی، جوان، انتخاب، قدس، ایسار، صبح‌امروز، فتح (خرداد)،

برخی پیشنهاد کرده‌اند که واژه تسامح را برابر نهاد *toleration* قرار دهیم.^۴ اگرچه برخی نیز به عکس واژه تساهل را بر تسامح و تحمل ترجیح می‌دهند و معتقدند که این واژه افزون بر آن‌که همه محاسن معنایی تسامح را در خود دارد، از کاستی‌های احتمالی آن هم پیراسته است.^۵

■ در واقع می‌توان گفت، هرچه میزان انعکاس یک مطلب یا موضوع در روزنامه بیشتر باشد، اهمیتی که روزنامه برای آن موضوع یا مطلب قائل است، بیشتر است.

عصرآزادگان (نشاط).

همچنین برای آن‌که نمونه مورد بررسی، معرف تمامی شماره‌های منتشر شده روزنامه‌ها در سال ۱۳۷۸ باشد، دوهفته آماری، یکی برای شش ماهه اول سال ۱۳۷۸ و دیگری برای شش ماهه دوم ساخته شده است.

ریشه لغوی و معنای اصطلاحی تساهل
واژه *toleration* از ریشه *Tolero* است که به معنای تحمل کردن، اجازه دادن و ابقاء کردن است. این واژه با مصدر *tollo* به معنای حمل کردن و اجازه دادن، هم خانواده است. گویی کسی که تساهل می‌ورزد، باری را تحمل یا حمل می‌کند. واژه «تساهل» در زبان عربی، از ریشه سهل، به معنای آسان‌گیری و چشم پوشی است که گاه بار معنایی منفی پیدا می‌کند و آن در جایی است که دقت، سخت‌گیری و پشتکار لازم وجود نداشته باشد. «واژه تسامح»، از ریشه سمح به معنای بزرگواری، بلندنظری و بخشش است.^۳ به عبارت دیگر در معنای واژه تسامح همواره نوعی فرادستی، بزرگواری، بخشش و توانایی وجود دارد، در حالی که واژه تساهل و تحمل یا ضعف و فرودستی و ناتوانی منافاتی ندارند. به همین جهت

برخی دیگر معتقدند که نزدیک‌ترین معادل برای واژه *toleration* حلم است،^۶ زیرا حلم، تحمل امور ناگوار در عین قدرت و قوت تعبیر می‌شود. در جای دیگر نیز برای این واژه، معنی رواداری در نظر گرفته شده است.^۷ در هر صورت جدای از معنای دقیق واژه *toleration*، در فرهنگ‌های لغات انگلیسی به فارسی همه این معانی کم و بیش آمده است. واژگانی چون تساهل، تسامح، تحمل‌پذیری، رواداری، بردباری، مدارا، رفق و حلم صرف‌نظر از معنای دقیق‌شان همگی در ترجمه واژه *toleration* به کار رفته و در این تحقیق نیز همه آنها به‌طور مترادف مدنظر قرار گرفته‌اند. با وجود این، منظور ما از به‌کارگیری مترادف همه آن واژگان، معنای لغوی آنها نیست، بلکه معنای اصطلاحی آنها مدنظر است.

تساهل و تسامح در اصطلاح به معنای عدم مداخله و ممانعت، یا اجازه دادن از روی قصد و آگاهی به اعمال یا عقایدی است که مورد پذیرش و پسند شخص نباشد. در معنای اصطلاحی تساهل

الف. وجود تنوع و اختلاف

ب. ناخشونودی و نارضایی

ج. وجود آگاهی و قصد

د. وجود قدرت و توانایی بر مداخله

نهفته است.^۸ از این رو، تساهل تحمل و پذیرش چیزی است که قبول نداریم و به آن معترضیم اما این اعتراض همواره مقرون به یک نوع خویشتن‌داری و صیانت خود از طرد و انهدام یک تفکر یا یک اندیشه است. فرد متساهل اگرچه به یک عقیده معترض است و اگرچه میل به سرکوب عقیده مخالف دارد اما این میل را در خود سرکوب می‌کند. در واقع، فرد متساهل به یک اندیشه و یا یک عقیده معترض است اما اعتراض فزون‌تر او به سرکوب آن عقیده است. لذا در سرکوب یک اندیشه و یا تحمل و تساهل نسبت به آن، به امر اول بیشتر معترض خواهد بود. چنین امری موجب می‌شود تا گزینش او مبتنی بر نوعی عقلانیت باشد و در واقع تساهل او از آیشخور عقلانیت و رجحان عقلی یک امر (تساهل) بر امر دیگر (سرکوب عقیده مخالف) سیراب می‌گردد.^۹

خاستگاه تساهل

تساهل که به‌طور مشخص در قرن پانزدهم در حوزه مسائل دینی در اروپا مطرح شد، در قرن هفدهم در تاریخ اندیشه سیاسی غرب رواج یافت.^{۱۰} خاستگاه اصلی اندیشه تساهل، نهضت اصلاح دینی و نزاع میان کلیسا و دولت بود. مبنای نظری آن در آغاز نوعی شکاکیت و بی‌تفاوتی بود ولی بعدها انسان‌گرایی، عقل‌گرایی و فردگرایی موجب رواج آن شد. یکی دیگر از عوامل موثر در رواج تساهل در غرب، تأکید بر صادقانه برخورد کردن و پرهیز از نفاق و ریاکاری بود. متفکران سده هفدهم معتقد بودند که تحمیل عقیده و اجبار موجب تظاهر و ریاکاری است. از این رو آنها تأکید می‌کردند که تساهل انسان را از نفاق و تظاهر به ایمان دور خواهد کرد. تساهل غربی در اصل، در درون خود نوعی آزادی را به همراه داشت، آزادی انتخاب مذهب که از رقابت شدید فرقه‌های مذهبی گوناگون در قرن شانزدهم اروپا پدید آمد.

فرقه‌هایی که هر کدام خود را محق می‌دانستند و همه آنها رستگاری و نجات را والاترین هدف زندگی می‌شمردند و کاربرد زور و اجبار و نجات را برای رسیدن به رستگاری روا و پسندیده می‌دانستند.

بنابراین، تساهل که تقریباً در قرن پانزدهم در اروپا مطرح شد، بیشتر مربوط به حق انتخاب مذهب بود، اما به تدریج این قلمرو گسترش یافت و خصوصاً در قرن هفدهم، تحمل هرگونه عقیده سیاسی، مذهبی و اخلاقی را شامل شد. تساهل در زمان ما به اصل پذیرش مطلق تنوع و گوناگونی تبدیل شده است.^{۱۱}

انواع تساهل

۱. تساهل اخلاقی

تساهل اخلاقی مطابق آنچه که در غرب مدنظر قرار گرفته است، عبارت است از عدم دخالت و جلوگیری از باورها و رفتارهای اخلاقی افراد و گروه‌های مختلف و محترم دانستن این باورها و رفتارها. بنابراین هرکس می‌تواند دارای هر نوع باور و رفتار اخلاقی باشد و دیگران نه تنها نباید برای او مزاحمتی ایجاد کنند، بلکه باید این گوناگونی و تفاوت را تشویق و توصیه نمایند. مبنای نظری اصلی تساهل اخلاقی، نسبت‌گرایی اخلاقی است.

۲. تساهل دینی

همچنان‌که گفته شد، تساهل، نخستین بار در حوزه مذهب پدیدار گشت. منظور از تساهل دینی، سهل‌گیری و تحمل مبتنی بر آموزه‌های دینی نسبت به باورها و رفتارهای مخالف دیگران خصوصاً باورها و رفتارهای دین مخالف است. نقطه مقابل آن، یعنی سخت‌گیری و عدم تحمل برخاسته از آموزه‌های دینی نسبت به باورها و رفتارهای مخالف دیگر، خصوصاً باورها و رفتارهای دینی مخالف را عدم تساهل دینی گویند. مطابق این تعریف، با توجه به شواهد مختلف، انسان

■ با شروع به کار دولت جدید، هیأت نظارت بر مطبوعات مجوزهای زیادی برای انتشار نشریات صادر کرد و بلافاصله بعد از چندی نشریات یکی پس از دیگری وارد عرصه فعالیت‌های فرهنگی شدند.

در هیچ دوره‌ای بدون دین نبوده است. از این رو می‌توان گفت قدمت تساهل و عدم تساهل دینی به قدمت خود دین است. ادیان مختلف دربردارنده اصول، احکام و معارف گوناگون بوده و هر یک به درجه‌ای خاص نسبت به عقاید و رفتارهای مخالف، از خود تساهل یا عدم تساهل نشان داده‌اند.

۳. تساهل سیاسی

تساهل سیاسی در اصل به روش و منش دولت و حکومت باز می‌گردد و بیانگر آن است که حکومت باید با گروه‌ها و افراد مخالف مدارا کند و به دیدگاه آنها احترام گذارد. در معنای وسیع‌تر تساهل سیاسی شامل رفتار افراد و گروه‌های سیاسی متفاوت و مخالف نیز می‌شود. امروزه تساهل سیاسی از ویژگی‌های توسعه سیاسی به حساب می‌آید و هر حکومتی که از تساهل سیاسی و ایجابی بیشتری برخوردار باشد، به لحاظ سیاسی توسعه یافته‌تر محسوب می‌شود. معمولاً از آزادی بیان و مطبوعات، وجود احزاب و اجتماعات و گروه‌های سیاسی و مقوله نقد و انتقاد، خصوصاً انتقاد از حاکمیت و دولت به عنوان نشانه‌های تساهل و توسعه سیاسی نام برده می‌شود.^{۱۲}

همین نوع تساهل دقیقاً ما را به عدم خشونت رهنمون می‌سازد. رواداری سیاسی نسبت به احزاب، اجتماعات، گروه‌های سیاسی، مطبوعات و ... ما را به جایگاهی می‌رساند که به هیچ‌وجه نسبت به آنها خشونت به خرج ندهیم. تساهل دینی نیز دقیقاً به همین قیاس است. از این رو می‌توان گفت عدم خشونت دارای بار ارزشی مثبت است و هرآنچه که از منظر

تساهل و تسامح و بردباری در حوزه‌های مختلف روی می‌دهد و یا ترویج می‌شود همانا ترویج عدم خشونت است. در این بررسی هر سه نوع تساهل مدنظر قرار گرفته است.

شاخص‌ها و مقوله‌ها

ملاک و معیار مطالب مربوط به عدم خشونت، تساهل و تسامح یا بردباری و مدارا براساس شاخص‌های زیر سنجیده شده است. در انتخاب این شاخص‌ها به ارزش یا جهت‌گیری آنها توجه نشده است. بلکه ماهیت مطالب مدنظر بوده است. بنابراین کلیه مطالبی که در روزنامه‌های مورد بررسی با شاخص‌ها و مقولات ۲۰ گانه زیر مطابقت داشته، به عنوان مطالب مربوط به عدم خشونت، بردباری و مدارا استخراج شده است.

۱. گفت‌وگوی تمدن‌ها:

کلیه مطالب و موضوعاتی که در ترویج بحث گفت‌وگوی تمدن‌ها، ادیان، فرهنگ‌ها و تبادل فرهنگ‌ها مطرح شده‌اند. همچنین مطالب مربوط به نفی برخورد تمدن‌ها نیز ذیل همین شاخص مدنظر قرار می‌گیرد.

۲. گفت‌وگو و مفاهیم:

کلیه مطالب و موضوعات مربوط به بحث و گفت‌وگو و تحمل همدیگر از راه مباحثه و مذاکره.

۳. اسلام و بردباری:

کلیه مطالب و موضوعات مربوط به نقش و جایگاه اسلام در رفیق، مدارا و بردباری.

۱۷. خردگرایی:

مطالب مربوط به عقل، منطق و خردگرایی و هر آنچه که در نفی بی‌منطقی و ضدیت با خردگرایی آمده است.

۱۸. آزادی مخالف:

مطالبی که در آزادی مخالف و ضدیت با هرگونه انحصارگرایی مطرح شده است.

۱۹. نفی خودی و غیرخودی:

کلیه مطالبی که در نفی بحث خودی و غیرخودی آمده است. مطالبی مثل نفی شهروند درجه یک و درجه دو نیز در ارتباط با همین شاخص است. همچنین «ایران برای همه ایرانیان» و «زننده باد مخالف من» نیز به همین شاخص مرتبط است.

یافته‌های تحقیق

در این قسمت مهم‌ترین یافته‌های تحقیق آمده است. نکته‌ای که در اینجا باید مدنظر باشد این است که کلیه داده‌های این بررسی صرفاً مربوط به ترویج تساهل و تسامح و عدم خشونت است. بنابراین مطالبی که در بعضی روزنامه‌ها در مخالفت با تساهل و تسامح و ترویج

جدول شماره ۱. فراوانی مطالب

ردیف	روزنامه	فراوانی	درصد
۱	ایران	۱۶	۳/۳
۲	اطلاعات	۴۳	۹
۳	انتخاب	۴۳	۹
۴	ایران	۵۰	۱۰/۴
۵	جوان	۲۴	۵
۶	جمهوری اسلامی	۱۸	۳/۸
۷	خرداد(فتح)	۷۷	۱۶
۸	رسالت	۱۷	۳/۵
۹	قدس	۲۵	۵/۲
۱۰	صبح امروز	۶۹	۱۴/۴
۱۱	کیهان	۱۸	۳/۸
۱۲	نشاط(عصرآزادگان)	۴۰	۸/۳
۱۳	هسته‌ری	۴۰	۸/۳
	جمع	۴۸۰	۱۰۰

(خرداد) ۷ = نما ۳۶/۹ = میانگین

■ واژه تساهل در زبان عربی، از ریشه سهل، به معنای آسان‌گیری و چشم پوشی است که گاه بار معنایی منفی پیدا می‌کند و آن در جایی است که دقت، سخت‌گیری و پشتکار لازم وجود نداشته باشد.

■ واژه تسامح، از ریشه سمح به معنای بزرگواری، بلندنظری و بخشش است.

۴. قانونگرایی:

مطالب مربوط به ترویج قانون، حاکمیت قانون، قانونمندی و برابری حقوقی آحاد جامعه.

۵. آزادی:

کلیه مطالب مربوط به طرفداری و ترویج آزادی افکار، عقیده، بیان، آزادی مطبوعات و ...

۶. دموکراسی:

این شاخص به‌طور کلی به مردم سالاری، حکومت مردم، پذیرش رای و نظر مردم، گردن نهادن به انتخاب مردم، به رسمیت شناختن حق رای مردم و به رسمیت شناختن نظر مخالف برمی‌گردد.

۷. مشارکت مدنی:

کلیه مطالبی که در ترویج مشارکت مدنی و غیر توده‌وار مردم مطرح شده‌اند.

۸. حقوق بشر:

کلیه مطالب مربوط به حقوق بشر، حقوق اقلیت‌ها، حقوق مخالفان و حقوق شهروندی آحاد مردم.

۹. وحدت:

کلیه مطالبی که در ترویج فرهنگ یکدلی و وحدت گروه‌ها، جناح‌ها، احزاب، سازمان‌ها و جمعیت‌ها مطرح شده‌اند. وحدت حوزه و دانشگاه نیز در ارتباط با همین شاخص مدنظر قرار می‌گیرد.

۱۰. جامعه مدنی:

کلیه مطالبی که در ترویج جامعه مدنی و نهادهای میانی دولت و مردم اصناف آمده است.

۱۱. امر به معروف و نهی از منکر:

کلیه مطالب مربوط به ترویج امر به معروف و نهی از منکر، تذکر و یادآوری به برادران مؤمن.

۱۲. طرد خشونت:

کلیه مطالبی که مشخصاً در ترویج عدم خشونت، نفی خشونت، مذموم شمردن خشونت مطرح شده است.

۱۳. تضاد آراء:

کلیه مطالب مربوط به تحمل شنیدن نظرات دیگران و مخالفان، تعاطی افکار و تضارب آراء.

۱۴. ترویج اخلاق:

کلیه مطالبی که در ترویج اخلاق اسلامی، اخلاق‌گرایی، مسرت، جوانمردی و اخلاقی‌گری.

۱۵. تساهل و تسامح:

کلیه مطالبی که مشخصاً به فرهنگ تساهل و تسامح، بردباری و مدارا برمی‌گردد.

۱۶. تکثرگرایی:

کلیه مطالب مربوط به پلورالیسم و تکثرگرایی در عرصه‌های مختلف سیاسی،

خشونت آمده است، در این بررسی مدنظر قرار نگرفته است.

در زمان بررسی به‌طورکلی ۴۸۰ مطلب در ترویج تساهل و تسامح و عدم خشونت در روزنامه‌ها منتشر شده است که بیشترین فراوانی آن به ترتیب ۷۷ مورد برابر با ۱۶ درصد در خرداد، ۶۹ مورد برابر با ۱۴/۴ درصد در صبح امروز بوده است. کمترین فراوانی به ابرار، رسالت، جمهوری اسلامی و کیهان مربوط است. همچنین با توجه به میانگین (۳۶/۹) جدول شماره ۱، روزنامه‌های کیهان، قدس، رسالت، جوان و ابرار کمتر از حد متوسط مطالب در این زمینه به چاپ رسانده‌اند.

جدول شماره ۲. حجم مطالب

ردیف	روزنامه	حجم مطالب به سانتیمتر	حجم به صفحه	درصد
۱	ابرار	۸۹۳	۲/۵	۲/۸
۲	اطلاعات	۳۷۸۰	۱۰/۵	۱۱/۸
۳	انتخاب	۲۵۱۵	۷	۷/۸
۴	ایران	۲۰۷۰	۵/۷	۶/۵
۵	جوان	۱۸۱۵	۵	۵/۷
۶	جمهوری اسلامی	۱۱۰۳	۳/۱	۳/۴
۷	خرداد (فتح)	۵۶۵۹	۱۵/۷	۱۷/۷
۸	رسالت	۹۳۵	۲/۶	۲/۹
۹	قدس	۱۴۷۲	۴/۱	۴/۶
۱۰	صبح امروز	۴۳۶۷	۱۲/۱	۱۳/۶
۱۱	کیهان	۹۴۶	۲/۶	۳
۱۲	نشاط (عصرآزادگان)	۲۶۹۵	۷/۵	۸/۲
۱۳	همشهری	۳۷۵۸	۱۱/۸	۱۰/۵
	جمع	۳۲۰۱۰	۸۸/۹	۱۰۰

(خرداد) = ۷ نما = ۶/۸ میانگین

جدول شماره ۳. سبک مطالب روزنامه‌ها

روزنامه	سبک		خبر		یادداشت		مقاله		گزارش		مصاحبه		نامه		سخنرانی		سایر		جمع		
	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	
ابرار	۴	۰/۸	۱	۰/۲	۱	۰/۲	-	-	-	-	-	-	-	۱	۰/۲	۹	۱/۹	۱	۰/۲	۱۶	۲/۲
اطلاعات	۷	۱/۵	۱۱	۲/۳	۵	۱	۱	۵	۱	۰/۲	۱	۰/۲	-	-	-	۱۸	۳/۸	-	-	۲۳	۹
انتخاب	۱۰	۲/۱	۱۱	۲/۳	۲	۰/۴	۲	۰/۴	۱	۰/۲	۱	۱/۷	۸	۰/۲	۱	۱/۹	۹	۰/۲	۱	۲۳	۹
ایران	۸	۱/۶	۱۲	۲/۶	۳	۰/۶	۳	۰/۶	۵	۱	۲	۰/۸	۲	-	-	۱۸	۳/۷	-	-	۵۰	۱۰/۲
جوان	۵	۱	۲	۰/۴	۱	۰/۴	۱	۰/۴	۳	۰/۶	-	-	-	-	-	۱۱	۲/۳	۳	۰/۴	۲۴	۵
جمهوری اسلامی	۲	۰/۴	۱	۰/۲	۲	۰/۴	۲	۰/۴	-	-	۱	۰/۲	-	-	-	۱۰	۲/۱	۲	۰/۴	۱۸	۲۳/۸
خرداد (فتح)	۱۱	۲/۳	۱۶	۳/۳	۱۲	۲/۵	۱۲	۲/۵	۲	۰/۴	۱۲	۲/۵	۱۲	۰/۴	۲	۲۰	۴/۲	۲	۰/۲	۷۷	۱۶
رسالت	۳	۰/۶	۳	۰/۶	-	-	-	-	-	-	۱	۰/۲	۱	۰/۲	۱	۶	۱/۳	۳	۰/۶	۱۷	۳/۵
قدس	۶	۱/۳	۳	۰/۶	۲	۰/۴	۲	۰/۴	-	-	۱	۰/۲	-	-	-	۱۱	۲/۳	۲	۰/۴	۲۵	۵/۲
صبح امروز	۸	۱/۷	۲۶	۵/۲	۴	۰/۸	۴	۰/۸	۳	۰/۸	۷	۱/۵	۷	۰/۸	۴	۱۵	۳/۱	۱	۰/۲	۶۹	۱۲/۴
کیهان	۶	۱/۳	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱	۸	۱/۷	۳	۰/۶	۱۸	۲/۸
نشاط (عصرآزادگان)	۹	۱/۹	۹	۱/۹	۵	۱	۵	۱	-	-	۵	۱	۵	-	-	۱۲	۲/۵	-	-	۲۰	۸/۲
همشهری	۱۳	۲/۷	۳۰	۰/۶	-	-	-	-	۳	۰/۶	۱	۰/۲	۱	۰/۶	۵	۱۲	۲/۵	۳	۰/۶	۲۰	۸/۲
جمع	۹۲	۱۹/۲	۹۸	۲۰/۲	۳۶	۷/۵	۳۶	۷/۵	۱۹	۳	۲۱	۸/۵	۱۵	۳/۱	۱۵۹	۳۳/۱	۲۰	۲/۲	۱۰۰		

Chi-square = ۲۰۷/۸۳ Df = ۸۴ sig = ۰/۰۰۰۰

بیشترین حجم مطالب درباره ترویج تساهل و تسامح در روزنامه‌ها به ترتیب در روزنامه‌های خرداد (۵۶۵۹ سانتیمتر) صبح امروز (۴۳۶۷ سانتیمتر) و اطلاعات (۳۷۸۰ سانتیمتر) آمده است. کمترین حجم مطالب به ترتیب در ابرار (۸۹۳ سانتیمتر)، رسالت (۹۳۵ سانتیمتر) و کیهان (۹۴۶ سانتیمتر) آمده است. به عبارت دیگر روزنامه‌ها در زمان بررسی (با توجه به حجم نمونه) در مجموع ۸۸/۹ صفحه مطلب درباره ترویج تساهل و

■ تساهل که به طور مشخص در قرن پانزدهم در حوزه مسائل دینی در اروپا مطرح شد، در قرن هفدهم در تاریخ اندیشه سیاسی غرب رواج یافت.

■ متفکران سده هفدهم معتقد بودند که تحمیل عقیده و اجبار موجب تظاهر و ریاکاری است. از این رو آنها تأکید می‌کردند که تساهل، انسان را از نفاق و تظاهر به ایمان دور خواهد کرد.

جدول شماره ۴. رویکرد مطالب برحسب روزنامه‌ها

جمع	تأمشخص		موضوع گرا		رویدادگرا		رویکرد روزنامه
	د	ف	د	ف	د	ف	
۳/۳	۱۶	۰/۲	۱	-	۳/۱	۱۵	ابرار
۹	۴۳	-	-	۱/۵	۷/۵	۳۶	اطلاعات
۹	۴۳	-	-	۱/۵	۷/۵	۳۶	انتخاب
۱۰/۴	۵۰	۰/۲	۱	۱/۳	۹	۴۳	ایران
۵	۲۴	۰/۲	۱	۰/۶	۴/۲	۲۰	جوان
۳/۸	۱۸	۰/۴	۲	۰/۲	۳/۱	۱۵	جمهوری اسلامی
۱۶	۷۷	۰/۲	۱	۳/۵	۱۲/۳	۵۹	خرداد (فتح)
۳/۵	۱۷	۰/۴	۲	۰/۲	۲/۹	۱۴	رسالت
۵/۲	۲۵	۰/۴	۲	۱	۳/۸	۱۸	قدس
۱۴/۴	۶۹	-	-	۱/۷	۱۲/۷	۶۱	صبح‌امروز
۳/۸	۱۸	۰/۶	۳	۱/۳	۲/۹	۱۴	کیهان
۸/۳	۴۰	-	-	۱/۷	۶/۷	۳۲	نشاط (عصر آزادگان)
۸/۳	۴۰	۰/۲	۱	۰/۴	۷/۷	۳۷	همشهری
۱۰۰	۴۸۰	۲/۷	۱۳	۱۴	۸۳/۳	۴۰۰	جمع

Chi-square=۴۹/۰۱ Df=۲۴ sig=۰/۰۰۴۱

جدول شماره ۶. روزنامه‌ها و موضوع مطالب

امرید معروف	مدارا		وحدت‌گروهها		حقوق‌بشر		مشارکت‌مدنی		آزادی		قانونگرایی		گفت‌وگویی تمدن‌ها		موضوع روزنامه‌ها	
	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف		
-	-	-	-	۰/۶	۳	-	-	-	-	۰/۲	۱	۰/۶	۳	۰/۶	۳	ابرار
-	-	-	-	۰/۸	۲	۰/۴	۲	۰/۶	۳	۰/۲	۱	۱/۳	۶	۱/۹	۹	اطلاعات
۰/۲	۱	۰/۸	۴	۱/۵	۷	-	-	۰/۸	۴	۰/۸	۴	۱	۵	۱/۹	۹	انتخاب
-	-	۰/۸	۴	۰/۴	۲	۰/۲	۱	۰/۲	۱	۱/۹	۹	۱	۵	۱/۹	۹	ایران
-	-	-	-	۰/۴	۲	-	-	۰/۸	۴	۰/۶	۳	۰/۶	۳	۱	۵	جوان
-	-	-	-	۰/۶	۳	-	-	۰/۲	۱	۰/۴	۲	۰/۶	۳	-	-	جمهوری اسلامی
-	-	۰/۲	۱	۰/۲	۱	۰/۲	۱	۰/۸	۴	۲/۵	۱۲	۳/۷	۱۸	۱/۵	۷	خرداد
-	-	۰/۴	۲	۱	۵	-	-	-	-	۰/۲	۱	۰/۲	۱	۰/۸	۴	رسالت
-	-	۰/۴	۲	۱/۲	۶	-	-	-	-	-	-	۰/۸	۴	۱	۵	قدس
-	-	۰/۸	۴	۰/۶	۳	۰/۴	۲	۰/۶	۳	۲	۱۰	۲/۸	۲۳	۰/۸	۴	صبح‌امروز
-	-	-	-	-	-	-	-	۰/۴	۲	۰/۲	۱	۰/۴	۲	۰/۲	۱	کیهان
-	-	-	-	۰/۲	۱	۰/۲	۱	۰/۲	۱	۱/۵	۷	۱/۹	۹	۱	۵	نشاط
-	-	۱	۵	۰/۲	۱	-	-	-	-	۲/۳	۱۱	۰/۸	۴	۱	۵	همشهری
۰/۲	۱	۴/۶	۲۲	۷/۹	۲۸	۱/۵	۷	۴/۸	۲۳	۱۲/۹	۶۲	۱۷/۹	۸۶	۱۳/۸	۶۶	جمع

تسامح و فرهنگ عدم خشونت منتشر کرده‌اند که به‌طور متوسط در هر شماره روزنامه مورد بررسی ۰/۸ صفحه (کمی کمتر از یک صفحه) می‌شود. به سخن دقیق‌تر هر شماره روزنامه مورد بررسی

■ رواداری سیاسی نسبت به احزاب، اجتماعات، گروه‌های سیاسی، مطبوعات و ... ما را به جایگاهی می‌رساند که به هیچ‌وجه نسبت به آنها خشونت به خرج ندهیم.

بیش از ۳ صفحه را به این موضوع اختصاص داده است.

جدول شماره ۳ سبک مطالب را به تفکیک روزنامه‌ها نشان می‌دهد. مطابق این جدول روزنامه‌های همشهری، خرداد و انتخاب در سبک خبر بیش از دیگر روزنامه‌ها مطالب منتشر کرده‌اند. روزنامه صبح‌امروز بیش از دیگر روزنامه‌ها در سبک سرمقاله و یادداشت مطلب منتشر کرده است. بیشترین مقاله در این زمینه به روزنامه خرداد برمی‌گردد. بیشترین سخنرانی را به ترتیب روزنامه‌های خرداد، اطلاعات، ایران و صبح‌امروز منتشر کرده‌اند. آمارهای جدول شماره ۴ رابطه معناداری را بین سبک مطالب و روزنامه‌ها با درجه آزادی ۸۴ و احتمال بالای ۹۹/۹ درصد نشان می‌دهد. یعنی تفاوت معنی‌داری سبک میان روزنامه‌های مورد بررسی دیده شده است. سبک‌های سخنرانی، یادداشت و خبر از میان سایر

سبک‌های مورد بررسی درصد بالاتری را در روزنامه‌های مختلف به خود اختصاص داده‌اند.

مطابق جدول شماره ۴، بیشترین مطالب رویدادگرا توسط روزنامه‌های صبح‌امروز و خرداد و کمترین مطالب رویدادگرا در روزنامه‌های کیهان و رسالت آمده است. بیشترین مطالب موضوع‌گرا در روزنامه‌های خرداد، صبح‌امروز و نشاط منتشر شده است. آمارهای جدول شماره ۷ رابطه معناداری بین رویکرد مطالب و روزنامه‌ها را با ضریب اطمینان بالای ۹۹ درصد نشان می‌دهد.

به عبارت دیگر، میان روزنامه‌های مورد بررسی تفاوت معنی‌داری در انتشار مطالب از حیث رویکرد دیده شده است. در مجموع نکته درخور تأمل در رابطه با جدول شماره ۴ این است که بیش از ۸۳ درصد مطالب مورد بررسی در رویکرد رویدادگرا منتشر شده‌اند که حاکی از غلبه

مطالب خبری، سخنرانی‌ها و تفسیرهاست. بنابراین سهم ۱۴ درصدی مطالب که با رویکرد موضوع‌گرا منتشر شده‌اند بیانگر آن است که سهم مطالب غیرزمانمند و مقالات علمی - تحقیقی درباره موضوع مورد بررسی در روزنامه‌ها بسیار ناچیز بوده است.

جدول شماره ۵، فراوانی مطالب مربوط به سخنرانی شخصیت‌ها

مقامات	فراوانی	درصد
رهبر	۹	۵/۴
رئیس جمهور	۶۱	۳۶/۴
رئیس مجمع تشخیص	۱۵	۸/۹
رئیس قوه قضائیه	۱	۰/۶
رئیس مجلس	۱	۰/۶
وزیر ارشاد	۱۰	۵/۹
وزیر کشور	۶	۳/۶
سایر	۶۵	۳۸/۷
جمع	۱۶۸	۱۰۰

۸ = نما ۳ = میانه ۲۱ = میانگین

جامعه مدنی	نفی‌خسونت		اخلاق‌گرایی		نقد انکار		تضارب آرا		حق مردم بر حکومت		بوخورد علمی		سایر		جمع
	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	
-	-	۱	-	-	۱	۱	-	۱	-	۱	۱	۱	۱	۱	۳/۳
-	-	۸	-	-	۲	۵	-	۱	-	۱	۲	۲	-	-	۹
۱	-	-	-	۲	۲	۱	-	۱	-	-	۳	۱	-	-	۹
-	-	۹	-	-	۱	۸	-	۱	-	۱	-	-	-	-	۱۰/۴
۲	-	۳	-	-	-	-	-	-	-	-	۱	۱	۱	۱	۵
-	-	۳	-	-	-	-	-	۳	-	-	۱	۱	۲	-	۳/۸
۱	-	۹	-	-	۹	۸	-	۸	۱/۷	۴	۲	۲	-	-	۱۶
-	-	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	۱	۱	۲	-	۳/۵
-	-	۱	-	۱	۲	۲	-	۱	-	۱	-	-	-	-	۵/۲
۱	-	۱۳	-	۲	۱	۲	-	۲	-	۱	-	-	-	-	۱۴/۴
-	-	۴	-	۲	-	-	-	-	-	۱	۲	۲	۲	-	۳/۸
۲	-	۴	-	-	۵	۱	-	۳	۰/۶	۲	-	-	-	-	۸/۳
-	-	۷	-	۱	۱	۱	-	۱	-	۲	۲	۲	۱	-	۸/۳
۷	۱/۵	۶۳	۱۳/۱	۸	۱/۷	۲۳	۴/۸	۳۳	۶/۹	۱۴	۲/۹	۱۵	۳/۱	۱۲	۱۰۰

Chi-square=۳۰۵ Df=۱۸۰ sig= ۰/۰۰۰۰

از میان مجموع سخنرانی‌هایی که در روزنامه‌های مورد بررسی در ترویج تساهل و تسامح آمده است بیش از همه، یعنی ۶۱ مورد برابر با ۳۶/۳ درصد توسط رئیس‌جمهوری ایراد شده است. کمترین

از میان مجموع سخنرانی‌هایی که در روزنامه‌های مورد بررسی در ترویج تساهل و تسامح آمده است بیش از همه، یعنی ۶۱ مورد برابر با ۳۶/۳ درصد توسط رئیس‌جمهوری ایراد شده است.

جدول شماره ۷. مطالب روزنامه‌ها برحسب دارا بودن تیترا در صفحه اول

ردیف	روزنامه	تیترا		دارد		ندارد		جمع
		ف	د	د	ف	د	ف	
۱	ایران	۹	۱/۹	۷	۱/۵	۱۶	۳/۳	۹
۲	اطلاعات	۱۶	۳/۳	۲۷	۵/۶	۲۳	۹	۹
۳	انتخاب	۱۲	۲/۵	۳۱	۶/۵	۲۳	۹	۹
۴	ایران	۱۳	۲/۷	۳۷	۷/۷	۵۰	۱۰/۴	۵
۵	جوان	۸	۱/۷	۱۶	۳/۳	۲۴	۵	۳/۸
۶	جمهوری اسلامی	۹	۱/۹	۹	۱/۹	۱۸	۳/۸	۱۶
۷	خرداد (فتح)	۲۱	۴/۴	۵۶	۱۱/۷	۷۷	۱۶	۳/۵
۸	رسالت	۳	-/۶	۱۴	۲/۹	۱۷	۵/۲	۱۴/۴
۹	قدس	۴	-/۸	۲۱	۴/۴	۲۵	۳/۸	۸/۳
۱۰	صبح‌امروز	۲۰	۴/۲	۴۹	۱۰/۲	۶۹	۸/۳	۸/۳
۱۱	کیهان	۵	۱	۱۳	۲/۷	۱۸	۸/۳	۱۰۰
۱۲	نشاط (عصرآزادگان)	۷	۱/۵	۳۳	۶/۹	۴۰	۱۰۰	۲۸
۱۳	همشهری	۱۵	۳/۱	۲۵	۵/۲	۴۰	۲۹/۶	۲۳۸
	جمع	۱۲۲	۲۹/۶	۳۲۸	۷۰/۴	۴۸۰	۱۰۰	

Chi-square = ۵۵/۹۴ Df = ۲۴ sig = ۰/۰۰۰۵

بررسی بوده‌اند. همچنین کای اسکوتر این جدول با درجه آزادی ۲۴ و سطح معنی‌داری بالای ۹۹/۹ درصد رابطه معناداری متغیرهای فوق را نشان می‌دهد. همان‌طوری که جدول مذکور نشان می‌دهد، روزنامه‌هایی که دارای بیشترین فراوانی در زمینه موضوع مورد بررسی بوده‌اند بیشترین تیترا را در صفحه اول داشته‌اند (روزنامه‌های خرداد و صبح‌امروز) و روزنامه‌هایی که کمترین فراوانی را داشته‌اند، کمترین تیترا را در صفحه اول داشته‌اند (روزنامه‌های کیهان، قدس و رسالت). بنابراین میان روزنامه‌های مورد بررسی تفاوت معنی‌داری برحسب دارا بودن تیترا در صفحه اول مشاهده شده است.

خلاصه و نتیجه‌گیری

این تحقیق مطالب مربوط به ترویج فرهنگ تساهل و تسامح، نفی خشونت و قانونگرایی را در روزنامه‌ها مورد بررسی قرار داده است. روزنامه‌های مورد بررسی عبارتند از: ایران، انتخاب، اطلاعات، ایران، جوان، رسالت، جمهوری اسلامی، خرداد، فتح، قدس، کیهان، همشهری، صبح‌امروز، نشاط و عصرآزادگان. جامعه آماری این بررسی،

■ روزنامه‌هایی که بیشترین فراوانی مطالب مورد بررسی را دارا بوده‌اند، بیشترین فراوانی موضوعات گفت‌وگویی تمدن‌ها، آزادی، قانونگرایی و نفی خشونت را داشته‌اند.

■ اکثر روزنامه‌های جدید که در نبود احزاب قدرتمند، علاوه بر وظیفه اطلاع‌رسانی، وظایف احزاب را نیز کم‌وبیش به‌دوش می‌کشیدند، آشکارا و در عمل به ترویج فرهنگ مدارا و بردباری، تساهل و تسامح و عدم خشونت پرداختند.

و خرداد بیشتر مطالب خود را در قالب موضوعات قانونگرایی، نفی خشونت منتشر کرده‌اند و روزنامه‌های قدس، رسالت و انتخاب بیشتر مطالب خود را در موضوع وحدت گروه‌ها، روزنامه‌های همشهری، نشاط و ایران بیشتر مطالب خود را از حیث موضوعی تحت‌عنوان آزادی منتشر کرده‌اند.

مطابق جدول شماره ۷، از میان روزنامه‌های مورد بررسی روزنامه‌های خرداد، صبح‌امروز، اطلاعات و همشهری بیش از دیگر روزنامه‌ها در صفحه اول دارای تیترا مربوط به موضوع مورد

سخنرانی‌های مربوط به ترویج تساهل و تسامح در روزنامه به رئیس مجلس و رئیس قوه قضائیه برمی‌گردد. همچنین در انعکاس سخنرانی‌های مقامات توسط روزنامه‌های مختلف هیچ‌گونه تفاوت معنی‌داری دیده نشده است، هرچند نحوه انعکاس آنها در روزنامه‌ها متفاوت بوده است.

مورد سایر در این بررسی شامل همه مقامات و نمایندگان مجلس بوده است. جدول شماره ۶ رابطه بین موضوع مطالب و روزنامه‌ها را نشان می‌دهد. مطابق این جدول بیشترین مطالب مورد بررسی در قالب موضوعات گفت‌وگویی تمدن‌ها، قانونگرایی، آزادی، نفی خشونت

و وحدت گروه‌ها منتشر شده‌اند. همچنین کای اسکوتر این جدول و سایر آمارها نشان می‌دهد که در سطح معنی‌داری بالاتر از ۹۹/۹ درصد بین متغیرهای این جدول رابطه معنی‌داری وجود دارد. یعنی روزنامه‌هایی که بیشترین فراوانی مطالب مورد بررسی را دارا بوده‌اند، بیشترین فراوانی موضوعات گفت‌وگویی تمدن‌ها، آزادی، قانونگرایی و نفی خشونت را داشته‌اند. به عبارت دقیق‌تر، تفاوت معنی‌داری میان روزنامه‌های مورد بررسی از لحاظ موضوعی دیده شده است. مطابق جدول شماره ۶ روزنامه‌های صبح‌امروز

قائل است.

■ انتخاب یک موضوع برای چاپ، نخستین مؤلفه در تشخیص میزان اهمیتی است که یک روزنامه (یا نشریه) برای یک موضوع یا واقعه قائل است.

■ مهمترین هدف این بررسی، شناسایی مطالب مربوط به ترویج فرهنگ عدم خشونت، بردباری، تساهل و تسامح است.

۱۰. از مجموع مطالب مورد بررسی تنها ۲/۳ درصد در قالب ترجمه منتشر شده است. ۹۴/۶ درصد مطالب مورد بررسی مشخصاً مطالب ترجمه نشده و داخلی بوده است.

۱۱. از مجموع ۴۸۰ مطلبی که در روزنامه‌ها درباره موضوع مورد بررسی منتشر شده‌اند، ۱۴۲ مطلب برابر با ۲۹/۶ درصد در صفحه اول دارای تیتر بوده‌اند. روزنامه‌های خرداد، صبح‌امروز، اطلاعات و همشهری بیش از دیگر روزنامه‌ها در صفحه اول دارای تیتری درباره موضوع مورد بررسی بوده‌اند.

۱۲. از میان روزنامه‌ها تنها صبح‌امروز، خرداد و انتخاب طرح‌هایی درباره نقی خشونت در زمان بررسی به چاپ رسانده‌اند. □

■ این مقاله، خلاصه‌بازنویسی شده تحقیقی در زمینه ترویج فرهنگ تساهل و تسامح و عدم خشونت در روزنامه‌هاست که توسط آقای محمدرضایی و همکارانشان انجام شده است.

۱. کاظم مستندزاد، روش تحقیق در محتوای مطبوعات، تهران، دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی، ۱۳۵۶، ص ۷۴.

۲. به نقل از نیم بدیمی، تحلیل محتوای مطالب ۱۰ روزنامه تهران، رسانه، سال نهم، شماره ۱، ۱۳۷۷، ص ۲۴.

۳. محمود فتحعلی، تساهل و تسامح، موسسه فرهنگی طه، ۱۳۷۸، ص ۱۲.

۴. همان.

۵. حاتم قادری، «تساهل، پلورالیسم و مونیسم»، نامه فرهنگ، ش ۲۸، ص ۵۵.

۶. محمد سمید حنائی کاشانی، تساهل و تسامح، نامه فرهنگ، ش ۲۸، ص ۶۱.

۷. رامین جهاننگلو، اندیشه عدم خشونت، ترجمه محمدرضا پارسایار، تهران، نشر نی، ۱۳۷۸، ص ۹۱.

۸. محمود فتحعلی، همان، ص ۱۳.

۹. جان لاک، نامه‌ای در باب تساهل، ترجمه شیرزاد گلشاهی کریم، نشر نی، ۱۳۷۷، صص ۷۸-۸۰، ژولی سادا - زاندرن، تساهل، ترجمه عباس باقری، نشر نی، ۱۳۷۸، صص ۱۳-۱۵.

۱۰. جان لاک، همان، ص ۵. محمود فتحعلی، همان، ص ۱۰.

۱۱. برای اطلاع بیشتر در این باره نک، محمود فتحعلی، ص ۱۱-۱۸، جان لاک، ص ۹۰-۹۱، ژولی ساوا-زاندرن، ص ۱۱-۴۵.

۱۲. برای توضیح بیشتر در این زمینه رجوع شود به محمود فتحعلی، همان، ص ۱۱۴-۱۱۴، ژولی ساوا-زاندرن، همان صص ۴۵-۱۱.

روژنامه‌های کثیرالانتشار در سال ۱۳۷۸ بوده که از میان مجموع شماره‌های منتشر شده در این سال دو هفته آماری به عنوان نمونه تحقیق انتخاب و بررسی شده است. مهمترین یافته‌های این تحقیق عبارتند از:

۱. روزنامه‌ها در زمان بررسی در مجموع ۴۸۰ مطلب در ترویج فرهنگ تساهل و تسامح و عدم خشونت منتشر کرده‌اند که از این میان بیشترین فراوانی به ترتیب در خرداد، ۷۷ مورد بزایر با ۱۶ درصد و صبح‌امروز ۶۹ مورد برابر با ۱۴/۴ درصد آمده است. کمترین مطالب به ترتیب در روزنامه‌های ابرار، رسالت، کیهان و جمهوری اسلامی منتشر شده است.

۲. بیشترین حجم مطالب مربوط به موضوع مورد بررسی به ترتیب در روزنامه‌های خرداد، صبح‌امروز و اطلاعات آمده است و کمترین حجم مطالب در ابرار، رسالت و کیهان.

۳. بیشترین مطالب مربوط به موضوع مورد بررسی، سخنرانی مقامات ارشد کشور است. بعد از سخنرانی، سبک‌های سرمقاله و یادداشت و خبر در مرتبه‌های بعدی قرار دارند. مطالبی که در سبک‌های شعر، طرح و عکس آمده است کمترین مطالب مربوط به این موضوع است.

۴. روزنامه‌های همشهری، خرداد و انتخاب بیشترین مطالب خود را در سبک خیر منتشر کرده‌اند. روزنامه صبح‌امروز بیشتر مطالب خود را در سبک سرمقاله و یادداشت منتشر کرده است. بیشترین مقاله در روزنامه خرداد و بیشترین سخنرانی‌ها به ترتیب در روزنامه‌های خرداد،

اطلاعات، ایران و صبح‌امروز آمده است. ۵. ۲۹/۴ درصد مطالب مورد بررسی در فصل تابستان در روزنامه‌ها منتشر شده است. ظاهراً علت این امر به حادثه کوی دانشگاه تهران و حوادث بعد از آن، به‌خصوص ترویج خشونت توسط بعضی‌ها برمی‌گردد که انعکاس فراوانی در ترویج مطالب مربوط به عدم خشونت و تساهل و تسامح در روزنامه‌ها داشته است.

۶. ۸۳/۳ درصد مطالب مورد بررسی رویدادگرا و ۱۴ درصد موضوع‌گرا بوده‌اند. بیشترین مطالب موضوع‌گرا در روزنامه‌های خرداد، صبح‌امروز و نشاط منتشر شده است.

۷. از میان مجموع ۱۶۸ سخنرانی‌هایی که در روزنامه‌های مورد بررسی درباره ترویج تساهل و تسامح آمده است، ۶۱ مورد توسط رئیس‌جمهور درباره این موضوع ایراد شده است. رؤسای مجلس و قوه قضائیه هر کدام تنها یک مورد در زمان بررسی در این خصوص سخنرانی کرده‌اند.

۸. موضوعات قانونگرایی، گفت‌وگوی تمدن‌ها، نقی خشونت و آزادی بیش از دیگر موضوعات توسط روزنامه‌ها مورد توجه و تأکید قرار گرفته‌اند.

۹. بیشترین مطالب مربوط به موضوع مورد بررسی درباره امور سیاسی است. امور سیاسی ۶۶ درصد برابر با ۳۱۷ مطلب را به خود اختصاص داده است. امور مذهبی و فرهنگی با ۱۰۲ مورد و ۲۱/۳ درصد در مرتبه بعدی قرار دارد.